

newsletter

Jiří Weigl:
O „Lisabonské výjimce“ a věcech souvisejících

Ladislav Jakl:
Lisabon je za námi, konflikt vizí zůstává

Václav Klaus:
Dvacet let od pádu berlínské zdi

Petr Hájek:
Recenze - V. Klaus:
Kde začíná zítřek

Jan Skopec:
Dvacet let
od listopadu 1989

Michal Petřík:
Recenze -
M. N. Rothbard:
Etika svobody

O „Lisabonské výjimce“ a věcech souvisejících

Jiří Weigl

Podmínka, kterou prezident republiky uplatnil k dokončení ratifikace Lisabonské smlouvy v České republice, vyvolala nejprve vzrušenou reakci v zahraničí i u nás doma, aby po necelých třech týdnech skončila jejím konsensuálním přijetím na summitu Evropské unie v Bruselu. Prezident evidentně zaznamenal úspěch, pro řadu jeho téměř hysterických domácích kritiků až šokující. Proč tomu tak bylo?

Priorita vlády

Prezident republiky nevznesl svoji podmínku náhle ani opožděně, jak mu nejprve vytýkali. Již v roce 2007 si minulá vláda ve svém mandátu pro jednání o uzavření Lisabonské smlouvy uložila prosazovat, aby Listina práv EU nebyla součástí Lisabonské smlouvy.

Tato Listina, která se má Lisabonskou smlouvou stát pro členy EU právně závaznou, zakládá značnou nejistotu do budoucna v tom, jak budou její obecná a extenzivní ustanovení Evropským soudním dvorem v Lucemburku interpretována a v soudní praxi realizována. Platí to i pro majetkoprávní otázky. Žaloby bývalých vyhnanců, doposud odmítané štrasburským Evropským soudem pro lidská práva, získají novou příležitost k uplatnění a nepochybně budou podány.

Různí právní experti mo-

hou vyslovovat různé názory, politici mohou ujišťovat nebo hrozit, ale odpověď přinese pouze budoucí výklad a praxe soudů, jež dnes nikdo nemůže autoritativně předvídat. Odtud pramenila obava minulé vlády a zadání obsažené v mandátu pro vyjednávání. Skutečností je, že vláda později na tento úkol rezignovala, ať to bylo již proto, že se soustředila na jiné priority či prostě proto, že se - jak se v tisku vyjádřil její předseda - necítila při jednáních na tento úkol dostatečně silná.

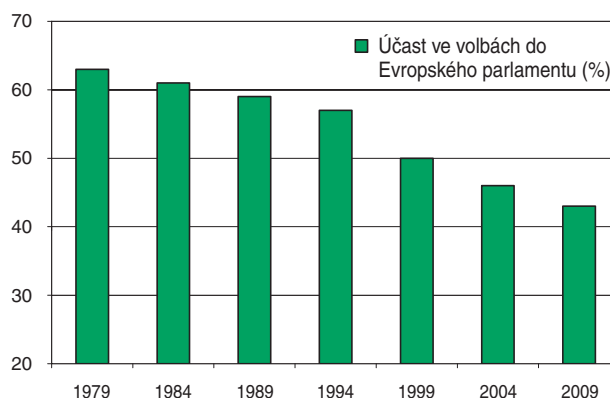
Je však rovněž skutečností, že si výjimku (tzv. opt-out) z této Listiny pro sebe vyjednaly Polsko a Velká Británie. V případě Británie byla motivem nepochybně

obava z nepředvídatelného dopadu maximalisticky pojatých tzv. sociálních práv třetí generace v Listině obsažených na britský právní systém i ekonomiku. V případě Polska se neustále zdůrazňuje obava z vnucování kvazipráv homosexuálů, eutanázie atd. konzervativním katolickým Polákům. Kdo si však přečte znění tzv. Protokolu 30, který polský opt-out upravuje, nic takového v něm nenajde. Polská výjimka tak stejně dobře chrání Polsko i před možným aktivismem evropských soudů v otevírání majetkových otázek z minulosti současnou lidskoprávní a antidiskriminační argumentací.

V situaci, kdy vstup Lisabonské smlouvy v platnost závisel pouze na dokončení ratifikace u nás, bylo povinností prezidenta vrátit se k prioritě, již si bývalá vláda netroufala nebo nechtěla prosadit. Nepožadoval přitom

LISTOPADOVÝ GRAF CEPU

Účast ve volbách do Evropského parlamentu

Pramen: Eurostat, 2009

nic mimořádného, co by EU již neznala a jiným zemím sama neposkytla.

Diplomatické schopnosti

Bouřivá reakce v zahraničí potvrdila, že EU není příliš ochotna brát ohled na zájmy malých členských států, kterým je tradičně dána „příležitost mlčet“, a že na jejich požadavky přistoupí pouze tehdy, pokud si tvrdě stojí za svým a nelze je obejít. Pouze za této podmínky byli hlavní evropští hráči připraveni vzít prezidentovu podmínku na vědomí, jednat o ní a hledat způsob jejího naplnění.

Švédské předsednictví po obsáhlých konzultacích s českou stranou připravilo návrh řešení, který odpovídal „irskému“ precedentu, krylo se s polskou a britskou výjimkou a bylo dostatečně obecné tak, aby bylo pro další země průchodné a mohlo být předloženo na jednání Evropské rady 29.–30. října 2009.

Přesto nebylo prosazení podmínky na summitu jednoduché. Klíčové bylo to, že v této věci postupoval prezident v souladu s Fischerovou vládou. Premiér a jeho spolupracovníci prokázali v této věci pevný postoj a současně diplomatické schopnosti, které před summitem i v jeho

průběhu přispěly k prosazení českého požadavku u klíčových evropských hráčů.

Nakonec na samotném summitu nebyl hlavním problémem český požadavek, ale podmínky některých dalších našich sousedů. Největším problémem se ukázalo být Slovensko, které sice smlouvu již samo ratifikovalo, ústy svého premiéra odmítalo existenci rizik z Listiny plynou-

Bouřivá reakce v zahraničí potvrdila, že EU není příliš ochotna brát ohled na zájmy malých členských států, kterým je tradičně dána „příležitost mlčet“, a že na jejich požadavky přistoupí pouze tehdy, pokud si tvrdě stojí za svým a nelze je obejít.

cích, nepožadovalo opt-out, ale přesto žádalo jakási doplnění a hrozilo vetem v případě, že by ČR získala splněním své podmínky lepší zajištění vůči potenciálním nárokům z minulosti. Takové požadavky naopak vtahovaly do hry Maďarsko, které hrozilo vetem při ústupcích Slovákům.

Úspěšný opt-out

Nakonec se první den summitu pozdě večer přece jen podařilo nalézt kompro-

mis. Slovensko uspokojily dvě obecné citace z textu Lisabonské smlouvy v závěrech summitu, proti čemuž nikdo neprotestoval. A návrh na udělení České republice opt-outu z Listiny podle britského a polského vzoru byl Evropskou radou schválen. Tím byla splněna podmínka prezidenta Klause.

Z hlediska evropské politiky a diplomacie se nejednalo o nic neobvyklého. EU není žádný spolek altruistů, kteří si navzájem nezištně plní nevylovená přání, ale velmi tvrdý ring pro prosazení národních zájmů, kde se bez skrupulí uplatňuje politická a hospodářská síla či poziční výhody. Proto mimo jiné programy summitů mívají otevřený konec a výsledné kompromisy se často dohadují až nad rámem po fyzickém vyčerpání hlavních aktérů. Taková jsou pravidla hry a nikdo se nehroučí nad tím, že si druhá strana prosazuje své.

Vyprávět by mohli například Poláci, kteří tolik zkomplikovali sjednání Lisabonské smlouvy a pro pár týdnů se stali kritizovanými potížisty, aby poté, co prosadili své hlavní zájmy, dostali vlivný post předsedy Evropského parlamentu a jsou bráni jako země, jejímž hlasu se mu-

sí naslouchat. A byl to právě předseda EP Jerzy Buzek, který svým projevem otevřel říjnový summit a vyzval v něm Evropskou radu, aby vyšla České republice vstříc.

O to smutnější byla hysterie, která se proti prezidentu republiky rozpoutala u nás doma. Lokajské nářky nad tím, že nás nebudou mít v EU rádi, protože něco chceme, že si prezident troufá se ozvat a že nám to určitě přistě spočítají atd., ukazují, že představa naší země jako sebevědomého a rovnoprávného hráče v Evropě má hlavní nepřátele především u nás doma.

Celá kauza tak vypověděla hodně především o nás samých. O neschopnosti táhnout za jeden provaz, o tom, že pro mnohé jde z všech okolností jenom o vnitropolitické handrkování a animozity, o představě, že navenek můžeme obstát pouze servilitou vůči mocným, o lhostejnosti některých k zájmům a obavám občanů. Pro budoucnost České republiky v „lisabonské“ Evropské unii to rozhodně nevěští nic dobrého.

Autor je vedoucí Kanceláře prezidenta republiky a účastník jednání o „české výjimce“

Lisabon je za námi, konflikt vizí zůstává

Ladislav Jakl

tajemník prezidenta republiky

Měl prezident republiky tvrději čelit Lisabonské smlouvě? Podle mého názoru měl. Měl nastolit více podmínek a tvrdšího charakteru? Podle mého názoru měl. Měl zkoušet blokovat ratifikaci? Podle mého názoru měl. Bylo tedy veškeré snažení marné a ratifikaci Lisabonu ztrácí všechny aktivity vůči ní smysl? Podle mého názoru tomu tak není. Proč?

Smysl marného boje

Že do tohoto kola centralizace a utahování bruselských

šroubů, kterému se - nevím proč - říká integrace, nainvestovaly evropské mocenské zájmové elity tak ohromný kapitál, že nakonec dosáhnou svého a Evropské unii svou vizi direktivně řízeného socializujícího super státu nakonec vnutí, to bylo zasvěceným pozorovatelům jasné už tak před dvěma třemi lety. A to bez ohledu na malou lapálii v podobě referend ve Francii a Nizozemí.

Přesto podle mého hlubokého přesvědčení mělo cenu

vést tento na první pohled marný boj. Parní válec evropské centralizace a unifikace při křečovitém protlačování Lisabonské smlouvy konečně narazil na první reálnou překážku. Eurocentralizátoři pochopili, že napříště už to budou mít těžší a těžší. Veřejnost se probouzí a víze čím dál těsnější integrace přestává být samozřejmou.

Každé zrnko písku vložené při ratifikaci Lisabonské smlouvy do bezohledného soukolí centralizační euromasinerie je investicí do budoucna. Nic totiž nekončí. Boj s těmi, kdo chtějí řídit cizí životy a pro něž největší překážkou je normální parlamentní demokracie a tržní hospodářství (a proto alespoň dvakrát za sto let přicházejí s nějakým

svým alternativním konceptem), je věčný. Byl tu a bude tu i nadále. A cokoli se řeklo a učinilo v posledních letech proti této sociálně inženýrské koncepci, se zhodnotí. I nadále se bude vést debata o míře regulace jednotlivce, o míře osekávání suverenity parlamentních demokracií.

Televizní show z Brna

Toto vše jsem si říkal při sledování televizního show z Brna. Jinak totiž veřejné čtení nálezu a odůvodnění Ústavního soudu k podání senátorů ve věci Lisabonské smlouvy nazvat nelze. Ústavní soudci se natolik nechali unést osobním bojem s „otravnými“ navrhovateli, a tak podlehl pocitu, že hlavní je vyčíst jim barvu košil

a prošlapané boty, než se věnovat meritě rozhodnutí, které ovlivní život v naší republice na padesát let. Oni neposuzovali dopady Lisabonské smlouvy na ústavou chráněná práva a svobody českého občana. Oni si vyřizovali účty s otravnými účastníky řízení, oni vedli svůj spor, místo aby stáli nad sporem a posuzovali kompatibilitu dvou klíčových dokumentů.

Parní váleček evropské centralizace a unifikace při křečovitém protlačování Lisabonské smlouvy konečně narazil na první reálnou překážku.

Této roli za poslední léta přivykli. Už při posuzování zdravotnických poplatků to vypadalo, že jejich hlavním zájmem je známkovat kvalitu řečnických vystoupení než posoudit problém sám. Jako kdyby u Ústavního soudu mělo rozhodovat, jak efektivně zazáří navrhovatel nebo jiný účastník řízení, a nikoli podstata, na kterou účastník pouze poukázal. A tak jsem si při sledování tohoto přenosu udělal následující poznámky.

Pochybnosti zůstávají

1. Ústavní soud je oprávněn vynést nález o ústavnosti mezinárodní smlouvy podle své vůle. To ale neznamená, že nutně musí mít v takové věci pravdu a že si kterýkoli účastník společenské debaty nemůže ponechat názor svůj. Ústavní soudci nejsou kvalifikovanější než jakýkoli občan k posouzení věci. Jsou jen lépe kvalifikováni odborně vyložit svůj občanský názor.

2. Navzdory aktivistickému výkladu Ústavního soudu je zcela nutné ponechat si přesvědčení, že Lisabonská smlouva v rozporu s naší ústavou je. Už proto, že umožňuje odebírat České republice další a další kompetence, aniž by o tom rozhodla nová smlouva, aniž by musela o takové věci proběhnout ratifikace.

3. Ústavní soud podstatnou a úvodní část odůvodnění svého nálezu nevěnoval meritě samotnému, tedy Lisabonské smlouvě a jejímu srovnání s Ústavou České republiky,

nybrž hodnocení postupu účastníků řízení. Jako kdyby to bylo to hlavní, na co se budou za dvacet let ptát dějiny.

4. S lítostí je třeba konstatovat, že Ústavní soud se snížil k peskováním účastníků řízení, především navrhovatele. Podsouvat komukoli jakékoli motivace a svévolně hodnotit využití demokratického práva zvolit postup, který neodporuje žádnému zákonu ani ústavě, se rovná snižování vážnosti zákonodárců, kteří podle svého nejlepšího vědomí a svědomí tímto způsobem plní mandát od voličů.

5. Vzhledem k tomu, že například německý ústavní soud posuzoval ústavnost Lisabonské smlouvy deset měsíců a to při znalosti plného textu dokumentu mnohem delší dobu, jeví se jako zcela nepodložené napadat navrhovatele pro údajné překročení lhůty na vypracování svého podání. Skupina senátorů nedisponuje žádným aparátem, jakým disponují ústavní instituce.

6. Za zcela nepřijatelný je třeba považovat pokus Ústavního soudu předepisovat prezidentovi další postup ve věci ratifikace. Není prav-

*Každé zrnko písku
uložené při ratifikaci
Lisabonské smlouvy
do bezohledného soukolí
centralizační euromašinerie
je investicí do budoucna.*

dou, že státu vzniká riziko újmy pouze při neratifikaci či pozdní ratifikaci mezinárodní smlouvy. Platí i riziko opačné a právě proto je v naší ústavě k ratifikaci nutný souhlasný postoj jak Parlamentu, tak prezidenta republiky. Ratifikace je navíc procesem ryze politickým, to není řízení stavebního úřadu o stavebním projektu.

7. Svěvolný výklad, podle kterého je prezident republiky zavazován k neprodlené ratifikaci mezinárodní smlouvy, nejen zcela mění ústavou řešené rozložení a vzájemné vyvážení kompetencí ústavních institucí, ale v tomto případě i působí nepřipustně retroaktivně, protože nelze

vyloučit, že by při znalosti tohoto velmi tvůrčího výkladu ústavy mnoho zákonodárců hlasovalo o Lisabonské smlouvě jinak než při vědomí, že ji svým souhlasem de facto pouze postupují prezidentovi k dalšímu řešení.

8. Ústavní soud se zcela vyhnul výroku o mnoha sporných momentech ústavnosti Lisabonské smlouvy. Jako příklad lze uvést jeho reakci na podnět prezidenta republiky, zda Lisabonská smlouva, která je vlastně změnou přístupových smluv, neměla být ratifikována za použití referenda stejně jako ony přístu-

*Střet je to ale věčný.
Je to střet mezi zastánci
svobody a mezi stoupenci
myšlenky, že dobro musí
být posazeno jakoukoli
cestou.*

pové smlouvy. Ústavní soud svérázně reagoval, že v České republice nebyl přijat obecný zákon o referendu o mezinárodních smlouvách, čímž se vyhnul postoji k explicitně podanému výkladu prezidenta republiky, podle kterého by bylo správné použít stejný zákon, podle něžž bylo vyhlášeno referendum o přístupových smlouvách, protože Lisabonská smlouva řeší jejich obsah.

9. Pozoruhodný je výklad Ústavního soudu, kde Ústavní soud implicitně naznačil, že případný rozpor jednotlivých pasáží a článků Lisabonské smlouvy s naší ústavou ještě

nemusí být důvodem k výroku, že Lisabonská smlouva odporuje českému ústavnímu pořádku, protože přece Lisabonská smlouva jako celek neohrožuje základní principy české ústavy.

10. Ústavní soud ve svém odůvodnění říká, že jeho nálezem jsou vyvráceny všechny pochybnosti o ústavnosti Lisabonské smlouvy. Tak tomu ale není a nemůže být, protože pochybnosti jsou vždy věci každého hodnotitele. Na druhou stranu je třeba připomenout, že Ústavní soud konstatoval, že byly odstraněny pouze „formální“ překážky k ratifikaci. Věcné a obsahové jsou zcela v rukou politiků.

11. Výrok o souladu Lisabonské smlouvy s Ústavou České republiky nelze zaměňovat s politickým a věcným výrokem o tom, zda je Lisabonská smlouva dokumentem správným, prospěšným, demokracii a svobodu občanů rozšiřujícím a pro Českou republiku výhodným. Ve všech těchto věcech je nedotčeno věcné a politické hodnocení, že tomu tak není a že Lisabonská smlouva je dokumentem jdoucím směrem přesně opačným.

Má cenu se k tomu vůbec vracet? Kdybych si myslel, že nemá, nemohli byste číst tyto řádky. Epizodu velkého střetu máme za sebou. Střet je to ale věčný. Je to střet mezi zastánci svobody a mezi stoupenci myšlenky, že dobro musí být posazeno jakoukoli cestou. ■

Euromedia nabízí zásadní texty prezidenta Václava Klause k Lisabonské smlouvě.

Dvacet let po pádu berlínské zdi*

Václav Klaus

Vážená paní Reaganová, dámy a pánové, je pro mne velkou radostí a poctou, že mohu poprvé navštívit Prezidentskou knihovnu a místo posledního odpočinku čtyřicátého prezidenta Spojených států, Ronalda Reagana, a spolu s Vámi se všemi oslavovat dvacáté výročí konce komunismu. Tato událost si oslavována být zaslouží, a to nejen občany zemí střední a východní Evropy, kteří byli obětmi komunistického režimu, ale na celém světě.

Poučení z minulosti

Nemělo by to ale být jen vzpomínkou na minulost. I když neočekávám, že se komunismus vrátí, a chtěl bych to říci velmi silně, vidím další kolektivistické a dirigistické „ismy“, které čekají na svou šanci. Budou se nazývat odlišně, mohou být měkčí a méně brutální, ale jejich strukturální charakteristiky vypadají podezřele podobně. Neměly by být podceňovány, i když nás zkušenost učí, že k podceňování dochází vždycky. Lidé neustále „vyhrávají“ staré bitvy. Generace mých rodičů neviděla reálné nebezpečí komunismu ani poslední noc před komunistickým pučem v Československu v únoru 1948. Vzpomínám si na to jako šestileté dítě, které bylo v tu chvíli se svými rodiči v Krkonoších. Lyžovali jsme a všichni kolem vypadali zcela bezstarostně a spokojeně.

Proto bychom neměli konec komunismu považovat za konečné a nás ukolébávající vítězství. Musíme být i nadále na pozoru. Učit se z minulosti je povinností. Hlavní

* Projev na konferenci: „Ronald Reagan a pád zdi: přemítání o minulosti, poučení pro dnešek“, The Ronald Reagan Presidential Library, Simi Valley, Kalifornie, 6. listopadu 2009. Z angličtiny přeložila Michaela Dvořáková.

příčinou kolapsu komunismu byly jeho vlastní vnitřní problémy. Na konci osmdesátých let byl již natolik slabý, měkký, sešlý a zbavený jakéhokoliv smyslu, že o moc déle nemohl existovat. Tyto jeho slabiny viděl každý, kdo je vidět chtěl. Významné bylo i to, že už ho v této chvíli téměř nikdo vážně nehájl.

Jinou věcí bylo to, že komunismus nebyl ochoten dobrovolně se vzdát. Mnoho lidí na Západě chce slyšet, jak moc přispěli ke konci komunismu. Říkám jim, že úloha „zbytku světa“ byla v této věci pouze doplňková. Jediná skutečná pomoc zvnějšku, která finální kolaps komunismu akcelerovala, přišla od Ronalda Reagana a Margaret Thatcherové, kteří pochopili, že k tomu, aby tato „říše zla“ zmizela v propadlišti dějin nestačí slova. Měli pravdu.

Tzv. helsinský proces, který byl pro mnoho Evropanů dlouhou dobu zdrojem nadějí, byl naivní a zcela bezzubý a žádný skutečný výsledek přinést nemohl. Víra, že by mohlo být možné se studenou válkou spojené rozdělení Evropy překonat trpělivým a přátelským dialogem se Sovětským svazem a s jeho morálně a intelektuálně zbankrotovaným režimem, byla zcela mylná. To jsem si myslel už tenkrát, o tom jsem přesvědčen i teď.

Role Ronalda Reagana

Ronald Reagan to věděl. Pochopil, že je sovětskému systému a sovětskému expanzionismu třeba čelit. Jeho tvrdá rétorika vůči SSSR, jeho masivní zbrojení, se kterým Rusové nemohli držet krok, jeho Strategická obranná iniciativa, byly úspěšnou strategií, jak komunismus porazit a jak vyhrát studenou válku. Když v lednu 1989 opouštěl svůj úřad, Sovětský svaz už byl v procesu svého rozkladu.

Poslední dny komunismu se v jednotlivých komunistických zemích lišily. V těchto chvílích se rodili noví lídři – buď z okruhu místních disidentů nebo, jako v polské Solidaritě, ze struktur, které již získaly podporu veřejnosti a tím i potřebnou sílu. Jednou z takových osobností nepochybně byl Václav Havel, jehož významný příspěvek je vidět v pokojné, sametové formě antikomunistické revoluce v Československu. Události roku 1989 potvrzují, že osobní angažovanost, občanská aktivita a osobní odvaha mohou pohnout dějinami.

Pád berlínské zdi, který zde dnes oslavujeme, byl jednou z klíčových událostí. Teprve nyní, po dvaceti letech se odvažují říci, že to bylo určité překvapení i pro nás, kteří jsme žili nedaleko, neboť východní Německo skutečně bylo mimořádně uzavřenou zemí. Lidé jako já měli řadu osobních a profesních přátel téměř v každé z bývalých komunistických zemí, ale žádného ve východním Německu. Mluví m německy, ale mezi adresáty mých vánočních přání nikdo v NDR nebyl.

Západní Německo jsme samozřejmě navštěvovali nemohli, ale do východního Německa jsme mohli jezdit bez jakéhokoliv omezení.

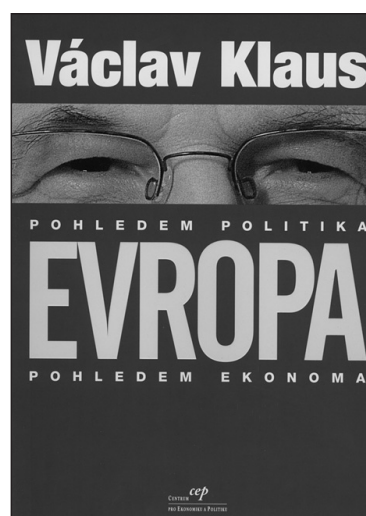
Kontakty s východními Němci jsme si však nevytvářeli a oni s námi také ne. Tato země byla navíc zvláštní v jedné další věci – východní Němci měli v západním Německu své starší bratry, kteří byli připraveni nést nemalé transformační náklady. Žádná další země nic takového neměla. Nicméně události listopadu roku 1989 ukázaly, že ve východním Německu převládalo stejné myšlení jako v jakékoliv jiné komunistické zemi.

Stále ještě nevím, jestli se pád komunismu uskutečnil včera nebo je-li to už součástí historie či prahistorie. Na straně jedné jsou různé momenty těchto dní stále ještě živě před mýma očima, na druhé straně téměř polovina lidí v naší zemi už komunismus nezažila nebo byli ještě příliš mladí, aby ho mohli pochopit.

Náš život je nyní zcela jiný. Ale jednou věcí je porovnávat náš dnešní život s minulostí, druhou věcí je porovnávat ho s našimi tehdejšími očekáváními. V listopadu 1989 jsem si myslel, že bude svět v roce 2009 svobodnější, než jaký je. K mé velké lítosti prožívám více státních zásahů do mého života a méně individuální svobody než jsem tehdy – a myslím, že i Ronald Reagan – očekával.

Právo, 7. listopadu 2009

NABÍZÍME

Kniha **Evropa pohledem politika – pohledem ekonoma** je souhrnem textů prezidenta **Václava Klause**, které na téma evropské integrace napsal v letech 1993–2001. Klausův přístup lze shrnout jedním slovem – euro-realismus. Kniha může být cenným zdrojem informací nejen pro politology a ekonomy, ale pro všechny občany, kteří jsou ochotni vnímat problémy evropské integrace v celé jejich

šíři, realisticky. Předmluvu napsal **Jiří Weigl**.

Cena: 100 Kč, 224 stran.

objednávky na www.cep.cz

RECENZE – V. KLAUS: KDE ZAČÍNÁ ZÍTŘEK

Petr Hájek
zástupce vedoucího
Kanceláře prezidenta republiky

Kde začíná zítřek - zní titul nové knihy Václava Klause, která vyšla několik dnů před dvacátým výročím 17. listopadu 1989. Na první pohled není zřejmé, jde-li o otázku či konstatování. A právě v této záměrné autorově nejednoznačnosti vidím klíč ke čtení a porozumění tomuto zajímavému textu.

Pád komunismu

„V celé této knize jde spíše o koncepční stránku věci, než o jmény a události ‚vycpávanou‘ deskripci skutečného vývoje naší země,“ říká na jednom místě Václav Klaus - a je tomu opravdu tak.

Najdeme jen málo míst, která by bylo možné prvoplánově mediálně uchopit jako „senzační“ či „denuncující“ postavy či události dávnějších, nedávných či současných dějů. To ovšem neznamená, že se to nebude dít, že nebudeme svědky účelového vytrhávání pasáží a jejich mediálních interpretací či spíše misinterpretací. Není totiž nejmenší důvod si myslet, že Klausovi političtí protivníci - ať již jsou v médiích, reálné politice či mimo ni - by náhle změnili taktiku, navzdory tomu, že je neúčinná celých posledních dvacet let. I o tom je ostatně - explicitně i implicitně - tato kniha. Existuje proti tomu jediný recept - knihu si prostě přečíst.

Jedním z motivů, na něž bude v tomto smyslu zcela jistě upřena obzvláštní mediální pozornost, je Klausova koncepce „havlismu“. Bylo by také zcela absurdní, aby v tomto široce založeném textu, který je spíše analytický než memoárový, autor z jakýchkoli důvodů vynechal téma, které symbolizuje hlavní ideový spor o interpretaci minulosti, o naši současnost a konec

konců také o zamyšlení nad budoucností.

Knihy se totiž navzdory obvyklé klausovské stručnosti klene v rozsáhlém záběru: od analytického hodnocení některých podstatných rysů komunistického režimu (první část), přes zlom v roce 1989 a následnou transformaci z komunismu v parlamentní demokracii (druhá část) k naší současnosti především z hledisek politického a ekonomického systému či realitou evropského integračního úsilí (třetí část), až k „neprognotickým“ úvahám „kudy to asi půjde dál“ (čtvrtá část).

Kontinuita a diskontinuita

Poměrně ojedinělá metoda, kterou autor používá kromě jiného k verifikaci svých dlouhodobých názorů, jsou „dokumentární“ vsuvky textů, nebo jejich částí, jimiž v různých etapách našeho polistopadového směřování glosoval či analyzoval konkrétní jevy, témata či události. Tím současně nepřímou komentuje sám sebe a dává příležitost k daleko ucelenějšímu pohledu a vhledu do svého myšlení, uvažování a činění.

Kde začíná zítřek je zvláštní text, který není snadné zařadit jak žánrově tak obsahově. Nejde o klasickou knihu vzpomínek, není však ani „suchou“ analytickou studií, ač některé části k ní tendují. V tomto smyslu je například mimořádně originální a nové srovnávání hypotetického a reálného modelu komunismu (HM vs. RM), kterým se v této podobě u nás zatím nikdo - pokud vím - nezabýval, ačkoli jde dost možná o vůbec nejpodstatnější „měřitelné“ srovnání podstatných znaků a projevů naší „předvěčřejší“ minulosti.

Kontinuita a diskontinuita je nepochybně jednou z klíčo-

vých odpovědí na otázku-otázku Kde začíná zítřek. Právě v deskripci a analýze, v nekončícím souboji a polemice o interpretaci různých minulostí naší současnosti spatřuje Václav Klaus zárodky budoucnosti. Jaká podle autora bude? To ponechám na posouzení čtenářům. Je totiž nebezpečí, že bych se inter-

pretaci svých závěrů, k nimž jsem nad tímto textem dospěl, dopustil nechvalně proslulé nectnosti recenzentů-aktivistů: návodu, co si myslet. A to si tato nejednoznačná a cenná publikace rozhodně nezaslouží. Je totiž určena těm, kdo chtějí, umějí a tedy mohou myslet z vlastní hlavy.

Nakladatelství **Euromedia Group, k. s. - Knížní klub** nabízí knihu **Václava Klause „Kde začíná zítřek“** (2009). Kniha se zabývá pádem komunismu a přechodem k demokracii a tržní ekonomice v ČR. První kapitola se ptá, co bylo v roce 1989 opuštěno. Druhá část se zabývá transformací, aneb kam jít a jak tam jít. Třetí část rozebírá dnešek, neboli kde jsme. Čtvrtá část zkoumá zítřek, aneb kudy to asi půjde dál. Poutavé čtení, 205 stran, objednávky na www.knizniweb.cz

Z předmluvy ke knize **Kde začíná zítřek**

„Troufám si tvrdit, že jsem se v celé polistopadové době prezentoval dostatečně konzistentními postoji a názory (jakkoli byly zkreslovány a karikovány až k nemožnosti) a že existovala a existuje jednota mých postojů, činů a názorů. Přesto měly tyto názory vždy svou dobovou podmíněnost a souvislost.“

Na poslední dvacetiletí se nemohu dívat jako nezúčastněný pozorovatel. Tím jsem určitě nebyl. Příležitost, aby se analyticky uvažující ekonom stal přímou součástí zcela unikátního společenského procesu takového rozsahu, jaký jsme prožili my, je zcela mimořádná, a i to je důvodem tento prožitek a tuto zkušenost nenechat poztráčet v zapomnění.

Nechci svou pozici deklarovat ex-ante, měla by vyplynout z textu, ale přesto chci říci, že základním rámcem (či - jak se občas říká - axiálním principem) mého uvažování je svoboda - čili úsilí o minimalizaci vměšování státu do života lidí - jako nejvyšší kritérium pro hodnocení minulosti, přítomnosti i budoucnosti našich životů, jako výchozí pohled na komunismus, transformaci, dnešek i budoucnost.“

Václav Klaus

Dvacet let od listopadu 1989

Jan Skopeček

Centrum pro ekonomiku a politiku

Připomínáme si dvacáté výročí listopadových událostí. Událostí, které s sebou nesly v naší historii nebývalou míru shody drtivě většiny obyvatelstva, srovnatelnou jen s několika málo klíčovými momenty naší historie. Již před lety ale bylo naivní se domnívat, že podobná míra soudržnosti může vydržet delší dobu. Nezbytná, a s dnešním odstupem můžeme říci že úspěšná, transformační rozhodnutí, začala společnost logicky a oprávněně více či méně rozdělovat. Přesto zůstávala alespoň elementární shoda zachována a to i v dobách mnohých rychlých a zásadních společenských změn. Bez existence této nezbytné elementární shody by se tehdy naše společnost nepohnula z místa ani o milimetr.

Výzva ke svornosti

Je proto zarážející, že v následujících letech, kdy jsme se stali standardní demokratickou zemí a transformační kroky vystřídala běžná – standardní potíže řešící – politika, se míra rozporů stále prohlubovala a narostla do dnešních více než varovných rozměrů. Krátkodobý politický kalkul s hraním si na nesmiřitelné politické, sociální a další zájmové skupiny hrozí být dříve vykoupen na dlouhou dobu rozdělenou až atomizovanou společností.

Dnešní volání po nezbytné míře elementární shody není voláním po kolektivismu libovolného typu. Naopak, nezpochybnitelné úspěchy uplynulého dvacetiletí ve všech myslitelných sférách života jsou produktem individuálního snažení se a spoléhání na sebe sama. Produktem konkurence, soutěžení, ale i nezbytné spolupráce a vzájemného respektu.

Nalézat alespoň v té veřejné sféře našich životů nejmenší

společný jmenovatel našich zájmů je nezbytným předpokladem přežití entity národa, který čelí naprosto zásadnímu útoku ideologie evropsismu. Bylo by tragickým omylem si myslet, že elementární shoda společnosti na straně jedné a vzájemné individuální soutěžení na straně druhé se vzájemně vylučují.

Elementární shoda společnosti není samozřejmě v rozporu ani s různorodostí „pohledů na svět“ každého z nás. Svoboda myšlení a přesvědčení, i to je jeden z nejpodstatnějších přínosů, který jsme znovunabytím svobody před dvaceti lety získali. O to více bychom měli být citliví na fenomény, které dnes na tento základní atribut svobodné společnosti útočí. Nelze si totiž nevšimnout, že se objevují témata, na která je opět „povolen“ jediný správný názor. Nejedná se jen o pohled na evropskou integraci, globální oteplování, multikulturalismus, pozitivní diskriminaci apod., ač to jsou témata, kde je boj proti kritickému myšlení veden nejagresivněji.

Ti, kteří jediný správný názor nesdílí, jsou v lepším případě zesměšňováni, v horším pak vydělováni na okraj společenské diskuze, pokud ještě lze termín diskuze při existenci jediného správného názoru použít. Ironií osudu je i to, že ti, kteří vždy bojovali proti tržním reformám s argumentem sobeckého a neosobního trhu a zdůrazňovali potřebu soudržnosti, dnes ve společnosti vyvolávají ve výše zmíněných tématech ty nejagresivnější emoce a společnost rozdělují. Mnozí z nich se časem sami přesvědčili, že trh je také místem kooperace a spolupráce. Trh myšlenek přesto stále odmítají. Pozitivní efekty však nepřináší pouze ekonomická kon-

kurence, ale také konkurence myšlenek.

Ohrožení svobody

Neměla by nás zmást ani skutečnost, že tento projev ideologie politické korektnosti k nám přichází z té části světa, ke které nemálo občanů před listopadovými událostmi oprávněně a logicky vzhlíželo. To s sebou přináší obrovské riziko. Síly omezující naši svobodu, které k nám míří ze zemí nepostížených pokusem o nastolení komunismu, máme tendenci nevnímat, podceňovat, přehlížet. O co více podceňujeme rizika tohoto druhu, o to více zveličujeme nebezpečí např. z dnešního Ruska. I když jde o zemi, k jejíž kvalitě demokracie můžeme mít z našeho pohledu řadu připomínek, je to také země, která směrem ke svobodě ušla za posledních dvacet let nemalou část cesty. Dívání se skrz prsty a bojování starých, dávno skončených válek nepřinese žádné pozitivum. Tato orwellovská potřeba nepřítele umožňuje určitým politickým kruhům – ať už vědomě či nevědomě – provádět politiku, která by bez neexistence domnělého nepřítele nebyla možná.

Podceňování tendencí omezujících svobodu souvisí i s tím, že řada rozhodnutí regulujících nejen ekonomickou sféru našich životů, ale čím dál častěji i sféry mnohem intimnější, je dělána mi-

mo naše národní instituce, mimo naši veřejnou diskuzi a kontrolu občanů. Často o těchto rozhodnutích ani nevíme nebo se o nich dozvídáme následně. Neznáme politika, který je navrhuje, nevidíme opozici, která by je připomínala. Proces je to navíc plíživý, i když zejména v posledních letech nabral na své dynamice. Proces postupného přizpůsobování zaručuje, že evropskou centralizaci takřka nevnímáme, ač za posledních několik let narostla nevidaným způsobem.

Před dvaceti lety jsme získali příležitost, která umožnila provést nezbytné transformační kroky. Kroky, které směřovaly ke svobodné, otevřené a prosperující společnosti. Neexistuje ani příliš sporů o tom, že míra nabývání svobody byla v tehdejších porevolučních letech viditelná a rozpoznatelná. Při příležitosti dvacátého výročí listopadových událostí se tak nabízí zamyšlení, jaké tendence cítíme dnes. O rozšiřování svobody člověka asi nelze v dnešní době stále větších regulací, zákazů a vměšování státu do života jednotlivců hovořit. Na pomyslné ose svobody se zřejmě pohybujeme opačným směrem. Abychom tento pohyb dokázali alespoň zastavit, je třeba jej nejprve pojmenovat a pro leckoho zřejmě i politicky nekorektně diskutovat. Jen tak o svobodě nabytou před dvaceti lety opět nepřijdeme. ■

Zvýhodněné předplatné na rok 2010

Staňte se předplatiteli CEPu na rok 2010 již nyní do konce roku a získáte nejen předplatné na celý rok 2010, ale navíc i na zbytek roku stávajícího. Předplatné zahrnuje pravidelný newsletter, sborníky a ostatní publikace, pozvánky na semináře.

Více o výhodách předplatného na

www.cep.in.cz

v sekci předplatné.

ZPRÁVA ZE SEMINÁŘE

Filozofické základy a perspektivy evropského projektu

Ve čtvrtek 22. října 2009 uspořádal CEP ve spolupráci s CDK a Polským institutem v Praze přednášku polského filozofa Ryszarda Legutka. Ryszard Legutko je poslancem Evropského parlamentu, profesorem Jagelónské univerzity v Krakově a zakladatelem tamního Centra pro politické myšlení. Byl polským ministrem školství a senátorem. Moderátorem akce byl prezident Václav Klaus.

Ryszard Legutko zahájil přednášku citátem řeckého filozofa Thukydidy, že demokracie není vládou menšiny, ale většiny. Thukydidés nebyl příliš velkým zastáncem demokracie, protože se obával, že může být zneužita. Vystihl však podstatu věci. I v Evropské unii vládne většina, resp. tyranie většiny: většina, která vládne, se považuje za něco více. Vyslovit se kriticky k názoru většiny je považováno takřka za kacířství.

Vláda většiny vytvořila mechanismus, který je v rozporu s děním v jednotlivých zemích. Kdo se připojí k vládoucí většině, má šanci. Kdo se nepřipojí, je trouble-maker

a je odsouzen k neúspěchu. EU je exkluzivní klub, do nějž buď vstoupíme a přijmeme jeho pravidla, nebo zůstaneme na periférii. Proto bylo správné založit konzervativní skupinu v Evropském parlamentu, aby monopol většiny byl prolomen.

Když máme demokracii, musíme mít demos, lid. Právě to v Evropské unii neplatí. Neexistuje evropský jazyk používaný v celé unii. Strukturu EU tvoří Rada, která stojí nejvýše, pak Komise představující kvazivládu a Evropský parlament, který je nejméně důležitý. Protože neexistuje evropský lid, nepůsobí veřejný tlak na evropské představitele. Brusel a Štrasburk jsou daleko.

Dochází k paradoxu: čím více se EU institucionalizuje, tím více se zbavuje svého dědictví. Evropa degeneruje, snižuje se na pouhou formu, chybí jí obsah a přihlášení se k jejím kořenům. Zřetelně oslabuje tvůrčí síla Evropy. Rozšířený antiamerikanismus je v rozporu se silnou závislostí na Americe. Pluralistická ideologie platí pouze na úrov-

ni hesel: otevřenost, rozmanitost a tolerance jsou fráze.

Ryszard Legutko nastínil tři scénáře: za prvé, černý scénář, kdy dnešní integrace bude nadále pokračovat a v unii vznikne benevolentní despotismus. Druhým možností je, že přes vítězství euronadšenců dojde k renacionalizaci Evropy, která podkopá její stabilitu. Třetí scénář je optimistický: monopol při řízení Evropy bude odstraněn a demokratické kyvadlo nás opět posune ke svobodě a demokracii.

Optimistický či pesimistický scénář nejsou nevyhnutelné. Možnosti jsou otevřené, evropský projekt může být měněn. Politická ortodoxie EU, která hlídá evropskou ideologii, může být svržena. Politika je oblastí svobody. Metafora evropské integrace jako jízdního kola, na němž se stále musí šlapat, je nemoudrá. Evropská unie potřebuje rozhodnou činnost s cílem zachránit ji před ní samou.

Václav Klaus vysvětlil, že bez potíží a trouble-makerů by Evropa nemohla fungovat. Odlišil Evropu a Evropskou

unii. Prezident souhlasí s Legutkem, že Evropa degenerovala na Evropskou unii. Nehovořil by o moci politiků, nýbrž spíše o vlivu. Ideologii většiny v EU nazývá evropeismem. Klaus je pesimističtější, v dnešní EU nevidí naději. Nevěří, že by existovaly síly, které by mohly rozhoupat demokratické kyvadlo.

Miloslav Bednář položil otázku, nakolik je vláda většiny v Evropské unii legitimní. Petr Mach nevěří, že by nová konzervativní frakce v Evropském parlamentu něco v Evropě změnila; z toho vyplývají šance pro euroskeptiky. Jiří Studénka prohlásil, že kvůli vydírání dotacemi už nelze v EU říci normální názor. Dušan Tříška se otázel, proč vůbec potřebujeme evropskou integraci.

Ryszard Legutko odpověděl, že legitimita v EU není. Češi, Britové a Poláci mají některé rozdílné názory, ale založili eurorealistickou frakci, protože vidí nebezpečí rozrůstání byrokracie EU. V unii je řada dobrých věcí, ale směr, kterým se v posledních letech ubírá, dobrý není. ML

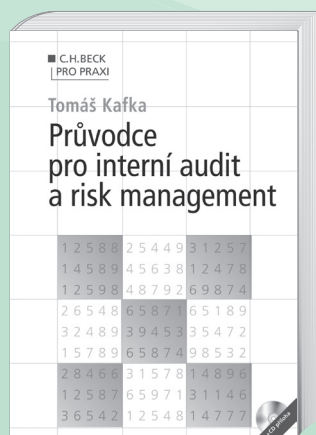
Nakladatelství C. H. Beck

TOMÁŠ KAFKA

Průvodce pro interní audit a risk management

CD příloha

B5, brožované
obj. č. BP 88
cena dle rozsahu,
ISBN 978-80-7400-121-5

STANISLAVA HRONOVÁ, JAKUB FISCHER,
RICHARD HINDLS, JAROSLAV SIXTA

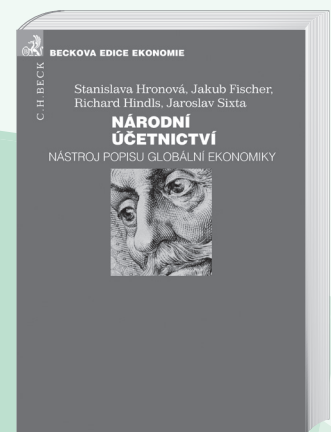
Národní účetnictví

Nástroj popisu globální ekonomiky

B5, brožované, obj. č. BEK 24
cena dle rozsahu, ISBN 978-80-7400-153-6

Publikace lze objednat s 5% slevou v e-shopu na adrese www.beck.cz, nebo písemně na adrese: Nakladatelství C. H. Beck, Řeznická 17, 110 00 Praha 1, tel.: 225 993 959, fax: 225 993 920, e-mail: beck@beck.cz

RECENZE – MURRAY N. ROTHBARD: ETIKA SVOBODY

Michal Petřík
poradce prezidenta republiky

Ačkoliv je Murray N. Rothbard (1926–1995) znám spíše jako ekonom, výrazně zasáhl rovněž do politické filozofie a etiky. Jeho kniha *Etika svobody* (The Ethics of Liberty, New York University Press, 1998, česky vydal Liberální institut v roce 2009) je obsáhlým pohledem tohoto amerického libertariána rakouské školy na základní teoretické postuláty svobody člověka a jejich praktické důsledky v různých sociálních situacích.

Přirozená práva

Rothbard vychází z prací Akvinského, Huma, Locka, Hobbse, Huntingtona a dalších směřujících k pojmu přirozených práv. Cílem jeho práce je předložení společenské etiky svobody zabývající se násilím a absencí násilí jako základními módy mezilidských vztahů. Dnešní političtí vědci se dle autora až příliš často vyhýbají hlavnímu úkolu politické filozofie, filozofickému ospravedlnění hodnotových pozic relevantních pro politiku. Autor tedy vyzývá k odmítnutí hodnotové neutrality, pozitivismu, historicismu a scientismu a k náležitěmu vymezení sféry práva, vlastnických práv a státu.

Na každou osobu se mohou v jakémkoliv čase a místě vztahovat tato základní pravidla: vlastnictví sebe sama, vlastnictví dříve nepoužívaných zdrojů, které jedinec zabral a přetvořil a vlastnictví veškerých nároků odvozených z těchto základních, a to buď prostřednictvím dobrovolných směn nebo dobrovolných darů.

Principy libertariánské etiky tak Rothbard aplikuje například i na pravidla sebeobrany. Hrozba agrese musí být zřetelná, bezprostřední a přímá: musí být ztělesněna započítáním zjevného útoku. Poté je

možno přistoupit k obrannému aktu. Policie se pak nikdy nesmí dopustit útoku, který je horší nebo nepřiměřený vyšetřovanému zločinu. Nesmí mučit někoho, kdo je obviněn z drobné krádeže: bití je ve srovnání s krádeží zcela nepřiměřeným porušením jeho práv, a to i tehdy, kdyby osoba nakonec zlodějem opravdu byla. K nakolik kontroverzním koncům ale může taková úvaha vést, není-li doplněna žádnými dalšími omezeními, jsme mohli nedávno vidět právě v Rothbardově vlasti USA, v situaci kdy zadržení naopak z vraždění a teroru podezírání byli.

Souhlasí s De Jouvenelem, který tvrdí, že i ten, kdo si pronajal sál a hovoří ke svému shromáždění, nevykonává své vágní právo na svobodu projevu, ale část svého obecného práva na majetek. Pokud na takové shromáždění někdo přijde a tvrdí, že na základě svobody projevu má právo pronést řeč k účastníkům shromáždění, nemusí mu to organizátor shromáždění umožnit: může přece jít a vytvořit si své vlastní shromáždění.

Soukromé vlastnictví

Rothbardův kolega a žák Hans - Hermann Hoppe připomíná, že soukromé vlastnictví znamená právo vyloučit. Moderní welfare státy však soukromé vlastníky o toto jejich právo vyloučit připravují: dnešní všeobecné a často okleštěné vnímání institutu vlastnictví soukromého prostoru (například soukromé restaurace) pak vede například i k požadavku, že i ten, kdo k němu ne disponuje žádnými právy, by přece měl automaticky mít umožněno v něm kouřit. Již zde pak ale lze rozpoznat zřetelné rozdíly i mezi jednotlivými liberálními a konzervativními filozofy: ve vztahu ke zdrojům lidského poznání, zdrojům hodnot a mezi lidské racionality.

Z pohledu etiky (lidské) svobody zkoumá Rothbard i obor rozmáhající se pod názvem „práva zvířat“. Vtipně glosuje, že jistě bude vhodné práva zvířat uznat, „kdykoliv o ně požádají“. Neostýchá se zcela explicitně říct, že zvířata jsou lidským bytostem zjevně nerovnocenná a nemají stejná práva. Člověk má práva, protože to jsou přirozená práva: lidská schopnost vědomé volby, nutnost používat rozum a úsilí k osvojení cílů a hodnot. Zvířata nemohou mít „práva“ tak, jak jsou definována jako kategorie u člověka mimo jiné i proto, že přece nerespektují „práva“ jiných zvířat a ani to od nich nelze „oprávněně“ očekávat: žijí díky pojištění ostatních druhů, připomíná Rothbard.

Ve svých úvahách o uplácení pak Rothbard dospívá k závěru, že na osobě nabízející úplatek není nic nelegitimního, je však mnoho nelegitimního na osobě, která úplatky přijímá. Nejen to: i z právního hlediska by mělo existovat majetkové právo úplatek nabízet, nikoliv však právo ho přijímat. Tím, kdo by měl být žalován, je pouze příjemce úplatku. I mnozí liberálové mají sklon považovat osobu dávající úplatek za nějakým způsobem více trestuhodnou, protože „korumpuje“ příjemce. Tento přístup ale popírá svobodnou vůli a odpovědnost každého jedince za své vlastní činy.

Cesta ke svobodě

Rothbard kritizuje doktrínu utilitarismu, a to z toho nejjednoduššího důvodu: zatímco utilitarismus předpokládá, že morálka, dobro, je ryze subjektivní pro každého jedince, zároveň automaticky předpokládá, že tyto subjektivní tužby, náklady a užitky mohou být sčítány, odčítány a porovnávány mezi různými jedinci a skupinami ve společnosti. Pro libertariány je takto odvo-

zený čistý společenský užitek moderní ekonomie blahobytu zcela nepřijatelný.

V závěrečných úvahách se autor věnuje strategiím cesty ke svobodě. Zabývá se otázkou stanovování priorit při dosahování konečného cíle úplné svobody. Tak například při sestavování rozpočtu si kladou konzervativci za cíl vyrovnaný rozpočet, libertarián však upřednostní snižování daní i za cenu deficitu. Jeho čas nastává tehdy, když prosazuje snižování vládních výdajů.

Během vývoje jakéhokoliv hnutí usilujícího o radikální společenskou změnu se objevují, obdobně jako u marxistů, dva odlišné typy „odchylek“ od správné strategické linie: marxisté to nazývají „pravcovým oportunistem“ a „levicovým sektářstvím,“ načrtává autor. Jedna nebo obě se pak vynoří a zamoří hnutí v různých obdobích jeho vývoje.

V libertariánském hnutí je pak *pravcový oportunista* ochoten připojit se k establishmentu státu, místo aby proti němu bojoval a byl by ochoten odmítnout konečný cíl ve jménu krátkodobých zisků. *Levicový sektář* bude za opuštění principů vnímat jakýkoliv pokus jít za pouhé opakování ideálního společenského cíle a vybírat a analyzovat konkrétnější politické problémy, které mají naléhavější prioritu. Sektářský libertarián by zase napadal politika navrhuujícího zrušení konkrétní daně nebo povinné vojenské služby, ale opomíjejícího libertariánský cíl odstátnění majáků.

Český čtenář, obklopen všudypřítomným etatismem a různými levicovými přístupy, si zasloužil tyto Rothbardovy libertariánské vitamíny už dávno. A je jen dobře, že kniha poukazuje i na některé rozpory mezi libertariány, (neo)konzervativci, levičáckými liberály a podobně. Je uvedením do diskuse, která naší svobodě i všem jejím zastáncům jen prospěje. ■